

Sygn. akt **XXVIII C 6477/21**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **11 marca 2024 roku**

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVIII Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: sędzia del. Michał Maj

Protokolant: sekretarz sądowy Julia Kraszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu **11 marca 2024 roku** w Warszawie

sprawy z powództwa **(...) Bank (...) AG z siedzibą w W.**

przeciwko **M. W. i I. W.**

o zapłatę

1. zasądza na rzecz powoda:

a. od pozwanego **M. W.** kwotę **104.341,14 zł (sto cztery tysiące trzysta czterdzieści jeden złotych 14/100)**,

b. od pozwanej **I. W.** kwotę **104.341,14 zł (sto cztery tysiące trzysta czterdzieści jeden złotych 14/100)**,

z tym że spełnienie tych świadczeń powinno nastąpić za jednoczesnym zaofiarowaniem przez powoda pozwanym kwot **66.796,64 zł (sześćdziesiąt sześć tysięcy siedemset dziewięćdziesiąt sześć złotych 64/100)** i **7.759,52 CHF (siedem tysięcy siedemset pięćdziesiąt dziewięć franków szwajcarskich 52/100)** albo zabezpieczeniem roszczenia pozwanych o zapłatę tych kwot,

2. oddała powództwo w pozostałej części,

3. zasądza tytułem zwrotu kosztów procesu na rzecz powoda:

a. od pozwanego **M. W.** kwotę **1.772,50 zł (tysiąc siedemset siedemdziesiąt dwa złote 50/100)**,

b. od pozwanej **I. W.** kwotę **1.772,50 zł (tysiąc siedemset siedemdziesiąt dwa złote 50/100)**.

Sygn. akt **XXVIII C 6477/21**

UZASADNIENIE

Powód (dalej także jako: bank) wniósł o nakazanie pozwanym (dalej także jako kredytobiorca, konsument) w nakazie zapłaty w postępowaniu nakazowym solidarnie zapłacić kwotę 331.747,28 zł z odsetkami (k. 2). Sąd Okręgowy uwzględnił to żądanie w nakazie zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 12.01.2018 r. (k. 33). Nakaz ten został zaskarżony przez pozwanych zarzutami od nakazu zapłaty, w którym wnieśli oni o uchylenie nakazu zapłaty i oddalenie powództwa (k. 41). Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 16.01.2019 r. zawiesił i podjął postępowanie (k. 270), a postanowieniem z dnia 22.10.2019 r. uchylił nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym i postanowił prowadzić sprawę z pominięciem przepisów o postępowaniu nakazowym na podstawie art. 11 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (k. 282). W piśmie procesowym z dnia 21.09.2022 r. powód wskazał, że w przypadku stwierdzenia nieważności umowy wnosi

o uwzględnienie powództwa w oparciu o przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu i zasądzenie równowartości tego wzbogacenia wynoszącego 220.000 zł (k. 363-365).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 17.07.2008 r. została zawarta umowa kredytu nr (...), na podstawie której (...) S.A. (poprzednik prawny powoda) udzielił pozwanym kredytu w kwocie 220.000 zł na okres 480 miesięcy w celu sfinansowania zakupu nieruchomości położonej w (...) przy ul. (...), stanowiącej działkę nr (...). Kredyt był oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, stanowiącej sumę stawki LIBOR CHF 3M i stałej marży banku. Kredyt był indeksowany do CHF (§ 2 ust. 1).

Zgodnie z „Regulaminem kredytu hipotecznego udzielanego przez (...) w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej, wypłata kredytu następuje w złotych według kursu nie niższego niż kurs kupna zgodnie z Tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. W przypadku wypłaty kredytu w transzach, stosuje się kurs nie niższy niż kurs kupna zgodnie z Tabelą obowiązującą w momencie wypłaty poszczególnych transz. Saldo zadłużenia z tytułu kredytu wyrażone jest w walucie obcej i obliczane jest według kursu stosowanego przy uruchomieniu kredytu. W przypadku wypłaty kredytu w transzach, saldo zadłużenia z tytułu kredytu obliczane jest według kursów stosowanych przy wypłacie poszczególnych transz. Aktualne saldo zadłużenia w walucie kredytu kredytobiorca otrzymuje listownie na podstawie postanowień § 11. (§ 7 ust. 4) W przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej raty kredytu podlegające spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego, o którym mowa w ust. 1 według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (§ 9 ust. 2 pkt 1).

Dowód: umowa – k. 5-7, regulamin – k. 156-160.

Zawarcie powyższej umowy zostało poprzedzone złożeniem przez stronę powodową zaakceptowanego przez bank wniosku o udzielenie kredytu w kwocie 220.000 zł, w walucie CHF. We wniosku wskazano, że powodowie są małżonkami i posiadają wspólność majątkową, powód prowadzi działalność gospodarczą, posiada wykształcenie średnie i jest kierownikiem serwisu, powódka nie prowadzi działalności gospodarczej, posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe i jest zatrudniona jako operator maszyn.

Ponadto strona powodowa podpisała oświadczenie, że została zapoznana z kwestią ryzyka kursowego związanego z udzieleniem kredytu indeksowanego do waluty obcej, jest świadoma tego ryzyka i rezygnuje z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych, zna postanowienia regulaminu odnoszące się do kredytów indeksowanych do waluty obcej, jest świadoma, że ponosi ryzyko kursowe związane z wahaniami kursów waluty, do której jest indeksowany kredyt, ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku, wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość rat spłaty kredytu, kredyt zostanie wypłacony w złotych na zasadach wypłaconych w regulaminie, saldo zadłużenia kredytu jest wyrażone w walucie obcej, raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i podlegają spłacie w złotych na zasadach opisanych w regulaminie.

Dowód: wniosek – k. 163-165, oświadczenie – k. 166-167.

Pozwani uiszcili wobec powoda w okresie od dnia 17.07.2008 r. do dnia 15.12.2016 r. łącznie kwotę 66.796,64 zł i 7.759,52 CHF tytułem spłaty rat kredytu.

Dowód: zaświadczenie – k. 327-329.

Pozwani uiszcili wobec powoda w okresie od dnia 3.03.2017 r. do dnia 16.05.2017 r. kwotę 1.865 zł i 1.983,53 CHF.

Dowód: wyciąg – k. 337-338A.

W dniu 16.08.2016 r. pozwanym zostało doręczone wezwanie do zapłaty należności z tytułu umowy kredytu w kwocie 772,76 CHF w terminie 14 dni roboczych, pod rygorem wypowiedzenia umowy.

Dowód: wezwanie – k. 17-18.

W dniu 21.09.2017 r. pozwanym zostało doręczone oświadczenie powoda, którym wypowiedział on pozwanym umowę kredytu z zachowaniem terminu 30 dni okresu wypowiedzenia z powodu nieuregulowania zadłużenia w kwocie 1.349,39 CHF.

Dowód: wypowiedzenie – k. 14-16.

W dniu 24.10.2022 r. powodowi zostało doręczone pismo, w którym pozwani wezwali go do zapłaty w terminie do dnia kwot 1.865 zł i 1.983,53 CHF tytułem zwrotu należności spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy kredytu w okresie od dnia 3.03.2017 r. do dnia 16.05.2017 r.

Dowód: wezwanie - k. 339-342.

W dniu 4.11.2022 r. powodowi zostało doręczone pismo, w którym pozwani oświadczyli, że dokonują potrącenia przysługującej im wierzytelności o zwrot kwot 1.865 zł i 1.983,53 CHF z przysługującą powodowi wobec nich wierzytelnością o zapłatę kwoty 220.000 zł.

Dowód: oświadczenie - k. 343-347.

W dniu 15.11.2022 r. powodowi zostało doręczone pismo, w którym pozwani oświadczyli, że korzystają z prawa zatrzymania do czasu zaofiarowania przez powoda świadczenia wzajemnego w kwocie 66.796,64 zł i 7.759,52 CHF zł albo zabezpieczenia roszczenia o jego zwrot.

Dowód: oświadczenie - k. 348-349, śledzenie przesyłek – k. 368-369.

Kredyt został uruchomiony kwotą 220.000 zł w dniu 17.07.2008 r. Kredytobiorcy pozwali bank o zapłatę kwot 66.796,64 zł i 7.759,52 CHF tytułem zwrotu świadczenia nienależnego spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy kredytu pozwem w sprawie, która jest prowadzona przed Sądem Okręgowym w Warszawie pod sygn. akt XXV C 2687/18 (poprzednio XXV C 1237/17), w której pozew został doręczony bankowi w dniu 17.11.2017 r., odpowiedź na pozew złożył on w dniu 17.11.2017 r., a w dniu 13.09.2022 r. odbyła się rozprawa, podczas której kredytobiorcy oświadczyli, że są świadomi skutków nieważności umowy kredytu, w tym konieczności rozliczenia kapitału kredytu oraz godzą się na te skutki.

Bezsporne.

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły okoliczności bezsporne i wymienione dokumenty, których treść ani autentyczność nie była kwestionowana przez strony.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo jest zasadne w części.

Status konsumenta i przedsiębiorcy.

Dowody przeprowadzone w sprawie nie budzą wątpliwości co do tego, że umowa kredytu wiąże się z działalnością gospodarczą banku, a zarazem brak jest takiego związku w przypadku kredytobiorcy, a zatem należy go uznać za konsumenta (art. 22¹ k.c.).

Indywidualne uzgodnienia.

Ciężar dowodu, że postanowienia umowy wprowadzające powiązanie kredytu z kursem CHF i określające sposób przeliczeń kursowych zostały indywidualnie uzgodnione, spoczywał na banku (art. 385¹ § 4 k.c.), który temu ciężarowi nie sprostał - nie można bowiem uznać „wyboru waluty” kredytu przez konsumenta za negocjacje, skoro sprowadza

się to jedynie do zatwierdzenia jednej z kilku możliwości oferowanych przez bank, zaś sam sposób przeliczania kursów walut był ustalany jednostronnie przez bank.

Klauzula ryzyka kursowego.

Klauzula ryzyka kursowego (§ 2 ust. 1 zdanie drugie umowy) określał główne świadczenie umowy kredytu, lecz nie został sformułowany w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c.), ponieważ analiza treści umowy i okoliczności jej zawarcia nie pozwala na stwierdzenie, że kredytobiorca został należycie poinformowany o konsekwencjach ryzyka kursowego związanego z umową. Informacja ta powinna jednoznacznie wskazywać na to, że ryzyko kursowe jest nieograniczone i obejmować realne przykłady obrazujące charakter tego ryzyka i jego potencjalne skutki, w tym w szczególności historyczny wykres kursu CHF/PLN za okres co najmniej kilkunastu lat i symulację wpływu wzrostu tego kursu o co najmniej kilkadziesiąt procent na wysokość rat kredytu i zadłużenia kredytobiorcy liczone w PLN. Tymczasem informacje udzielone przez bank tych wymogów nie spełniały. Wobec tego należało uznać, że klauzula ryzyka kursowego kształtuje prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.), skoro pomimo nieuzyskania stosownych informacji konsument, który nie miał dochodów ani oszczędności w CHF, został obciążony nielimitowanym ryzykiem zmiany kursu tej waluty, przed którym nie był w stanie zabezpieczyć się w żaden sposób.

Umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej nie może istnieć bez postanowienia przewidującego jej indeksację i wskazującego walutę tej indeksacji. A zatem nie ma w ogóle możliwości, aby „luka” powstała po tej klauzuli mogła zostać uzupełniona przepisem prawa krajowego. W rezultacie umowa kredytu po wyłączeniu z niej klauzuli ryzyka kursowego nie może dalej obowiązywać (w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG), a zatem jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.).

Klauzule przeliczeniowe.

Klauzule przeliczeniowe (§ 7 ust. 4 i § 9 ust. 2 pkt 1 regulaminu) nie zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.), tj. prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG), ponieważ ich treść nie pozwala na stwierdzenie, w jaki sposób pozwany bank ustala kurs CHF dla celu wykonania umowy kredytu, a także kształtują one prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). W oparciu o te postanowienia kredytobiorca został obciążony koniecznością pokrywania kosztów spreadu, pomimo że koszty te nie odpowiadały żadnej usłudze świadczonej przez bank na rzecz klienta, a w umowie brak jest jednoznacznej informacji o tym, że konsument ponosi takie koszty, jaka jest ich wysokość i z czego one wynikają. Ponadto klauzule przeliczeniowe dawały pozwanemu bankowi całkowitą swobodę w sposobie kształtowania wysokości kursu waluty obcej, ponieważ postanowienia umowy w żaden sposób nie precyzowały, w oparciu o jakie zasady kurs waluty obcej miał być ustalany przez bank, a zatem bank mógł ustalić ten kurs na dowolnym poziomie. W rezultacie bank w oparciu o klauzule przeliczeniowe uzyskał rzeczywistą możliwość dowolnego kształtowania wysokości świadczeń kredytobiorcy, co jest w oczywisty sposób sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta.

Sąd dokonał oceny, czy postanowienia umowne są niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), według stanu z chwili zawarcia umowy.¹ Tym samym dla powyższej oceny nie miały żadnego znaczenia okoliczności takie jak sposób wykonywania umowy, wieloletnie wykonywanie umowy przez kredytobiorcę bez żadnych zastrzeżeń, faktyczny sposób ustalania wysokości kursów waluty obcej przez bank i ich relacja do innych kursów występujących na rynku, późniejsze zmiany regulaminu banku, późniejsze zmiany stanu prawnego (w szczególności wejście w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw) czy kwestia ewentualnego zawarcia przez strony aneksu do umowy kredytu upoważniającego kredytobiorcę do spłaty rat kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Dla oceny abuzywności klauzul przeliczeniowych nie miało znaczenia, że wybór kredytu powiązanego z kursem waluty obcej pozwalał kredytobiorcy na skorzystanie z niższego oprocentowania (LIBOR CHF).

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumenta, zatem brak jest podstaw do modyfikacji tych postanowień lub uznania, że nie wiążą one konsumenta jedynie w pewnym zakresie ani uzupełnienia powstałej po tych postanowieniach „luki” jakąkolwiek treścią, w tym w szczególności przepisami prawa krajowego. Odmienne zapatrywanie byłoby sprzeczne z brzmieniem oraz celem przepisów art. 385¹ § 1 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG.² Przede wszystkim zaś uzupełnienie umowy przepisem prawa krajowego nie może mieć miejsca w sytuacji, w której usunięcie z umowy nieuczciwego warunku prowadzi do jej nieważności, która jest akceptowana przez konsumenta,³ zaś w niniejszej sprawie kredytobiorca nie zgodził się na obowiązywanie umowy z nieuczciwymi warunkami ani na uzupełnienie jej treści przepisem prawa krajowego, natomiast wyraził zgodę na stwierdzenie nieważności umowy, będąc świadomym wynikających z tego konsekwencji. Co więcej, przepisem krajowym służącym uzupełnieniu treści umowy nie mógłby być art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 24.01.2009 r., ponieważ jest on przepisem prawa krajowego o charakterze ogólnym, który nie ma zastosowania konkretnie do umów zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem⁴, a ponadto ma on zastosowanie tylko „jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej” (art. 358 § 1 k.c.), a zatem nie dotyczy on zobowiązań wynikających z umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, w której świadczenia zostały oznaczone w walucie polskiej, natomiast w walucie obcej jest wyrażane tylko saldo zadłużenia.

Klauzule przeliczeniowe określają świadczenia główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ nie tylko samo powiązanie kredytu z walutą obcą, ale również sposób dokonywania przeliczeń kursowych koniecznych do realizacji takiej umowy określają samą istotę umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej. Uznanie tych klauzul za niedozwolone postanowienia umowne skutkuje nieważnością całej umowy kredytu⁵ (art. 58 § 1 k.c.), ponieważ skoro określają one sposób wykonania umowy kredytu, to bez nich nie jest wiadomo, jak ta umowa ma być wykonywana, a zatem umowa ta po wyłączeniu z niej klauzul przeliczeniowych nie może dalej obowiązywać (w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG).

Bezwzględna nieważność umowy.

Brak jest podstaw do uznania umowy kredytu za bezwzględnie nieważną. Zawieranie umów kredytu powiązanych z walutą obcą (indeksowanych i denominowanych) jest i było dopuszczalne w świetle art. 353¹ k.c. i art. 69 ustawy Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy. Treść umowy nie naruszała także zasady nominalizmu (art. 358 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 23.01.2009 r.), skoro kredytu udzielono w walucie polskiej, zaś CHF stanowił jedynie walutę indeksacji. Jak wyjaśniono wcześniej, postanowienia umowne obciążające kredytobiorcę nieograniczonym ryzykiem kursowym oraz dające bankowi całkowitą swobodę w kształtowaniu kursu waluty obcej stanowią niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ § 1 k.c.), co wyłącza możliwość uznania ich za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.) lub sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej (art. 353¹ k.c.).⁶

Niewykonanie umowy.

W związku z tym, że umowa kredytu jest nieważna, powodowi nie przysługuje żadne roszczenie wywodzone z tej umowy, czyli zarówno o zapłatę pozostałej części kapitału kredytu, jak i o zapłatę odsetek umownych. Fakt wypowiedzenia umowy nie ma żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, skoro bowiem umowa jest nieważna, to nie jest możliwe jej wypowiedzenie, a oświadczenie o wypowiedzeniu umowy nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Jedynie na marginesie należy zauważyć, że przy ewentualnym uznaniu umowy kredytu za ważną wypowiedzenie jej było bezskuteczne, ponieważ zostało poprzedzone nieprawidłowym wezwaniem do zapłaty, w którym bank domagał się zapłaty należności w walucie CHF, podczas gdy z umowy kredytu wynikało, że pozwani mieli obowiązek dokonywania płatności wyłącznie w walucie PLN (możliwość zapłaty w CHF zamiast w PLN stanowiła jedynie ich dodatkowe uprawnienie, natomiast nie kreowała po stronie banku roszczenia o zapłatę w walucie CHF).

Świadczenie nienależne.

Nieważność umowy kredytu ex tunc oznacza, że wszystkie świadczenia spełnione na jej podstawie stanowią świadczenia nienależne (condictio sine causa) podlegające zwrotowi na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. Natomiast fakt, że kredytobiorcom przysługuje wobec banku analogiczne roszczenie sam z siebie nie może uzasadniać oddalenia powództwa kredytobiorcy o zapłatę na podstawie art. 411 pkt 2 lub 4 k.c. Nie zachodzą także przesłanki do zastosowania art. 409 k.c. lub art. 5 k.c. Powód wypłacił pozwanym łącznie kwotę 220.000 zł, a zatem przysługuje mu roszczenie o zwrot tej kwoty.

Przedawnienie.

Pozwani w niniejszej sprawie nie podnieśli zarzutu przedawnienia roszczenia powoda, niemniej jednak w świetle brzmienia art. 117 § 2¹ k.c. Sąd miał obowiązek zbadać tę okoliczność z urzędu. Termin przedawnienia roszczenia banku o zwrot świadczenia wynosi 3 lata (art. 118 k.c.) i zaczął bieg w dniu, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 zdanie drugie k.c. Zdaniem Sądu dniem tym był dzień 17.11.2017 r., w którym powodowi został doręczony pozew inicjujący postępowanie w sprawie o sygn. akt XXV C 2687/18 (poprzednio XXV C 1237/17). Trzyletni termin przedawnienia liczony od tej daty nie upłynął, ponieważ został przerwany w dniu 6.12.2017 r. (k. 31), w którym powód złożył pozew inicjujący niniejsze postępowanie (art. 123 § 1 pkt 1 k.p.c.).

Potrącenie.

Roszczenie powoda wygasło w części co do kwoty 11.317,71 zł na skutek potrącenia. Mianowicie pozwani złożyli skuteczne oświadczenie o potrąceniu przysługującego im roszczenia o zwrot kwot 1.865 zł i 1.983,53 CHF. Pozwani wykazali spełnienie wszystkich przesłanek z art. 498 § 1 k.c., w tym w szczególności ich roszczenie było wymagalne, gdyż zostało poprzedzone wezwaniem do zapłaty. Roszczenie pozwanych nie jest również przedawnione, ponieważ powód nie wykazał, aby termin przedawnienia roszczenia pozwanych (wynoszący w niniejszym wypadku 10 lat, zgodnie z art. 118 k.c. w brzmieniu sprzed dnia 9.07.2018 r., gdyż roszczenie pozwanych powstało przed tą datą) upłynął, tj. aby pozwani dowiedzieli się o fakcie zawarcia w umowie kredytu niedozwolonych postanowień umownych co najmniej 10 lat wcześniej. W końcu przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze, co dotyczy również pieniędzy w walucie obcej (przy czym kwotę 1.983,53 CHF dla potrzeby potrącenia należało zgodnie z art. 358 § 2 k.c. przeliczyć po kursie średnim NBP z dnia 2.11.2022 r. wynoszącym 4,7656 na kwotę 9.452,71 zł). Oświadczenie o potrąceniu (art. 499 k.c.) było skuteczne również dlatego, że złożył je pełnomocnik pozwanych posiadający umocowanie do dokonywania w ich imieniu stosownych czynności materialnoprawnych, a doręczenie nastąpiło bezpośrednio wobec powoda. Skuteczne oświadczenie o potrąceniu spowodowało wzajemne umorzenie wierzytelności stron do kwoty 11.317,71 zł (art. 498 § 2 k.c.). W końcu pismo procesowe zawierające zarzut potrącenia zostało złożone w terminie przewidzianym w art. 203¹ k.p.c. i spełniało wszystkie warunki przewidziane przez ten przepis.

Wymagalność.

Pozwani podnieśli, że „powództwo jest przedwczesne”, jednak nie uzasadnili szerzej tego zarzutu. W świetle faktu, że powództwo obejmuje jedynie żądanie zapłaty należy przyjąć, że przedwczesność powództwa musiałaby wynikać z braku wymagalności roszczenia powoda. Natomiast roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty (art. 455 k.c.). Wezwaniem takim nie było ani wezwanie przedprocesowe ani sam pozew, ponieważ opierały się one na założeniu, że umowa kredytu jest ważna i ich podstawą faktyczną nie były okoliczności, że powód wypłacił pozwanym kapitał kredytu stanowiący świadczenie nienależne, które nie zostało dotychczas zwrócone, powód pozostaje zubożony, a pozwani wzbogaceni. Żądanie oparte na tej podstawie faktycznej zostało sformułowane dopiero w toku procesu, a zatem roszczenie powoda stało się wymagalne już po doręczeniu odpisu pisma procesowego pełnomocnika powoda zawierającego sprecyzowanie podstawy faktycznej powództwa. Data tego doręczenia nie jest znana, ponieważ nie wskazała jej żadna ze stron, natomiast logicznym jest, że miało to miejsce najpóźniej w dniu 14.11.2022 r., czyli w dacie, kiedy pełnomocnik pozwanych złożył odpowiedź na powyższe pismo procesowe (k. 350). Jedynie na marginesie należy zauważyć, że powyższe miało miejsce już po dniu 13.09.2022 r., kiedy to kredytobiorcy

złożyli na rozprawie w sprawie o sygn. XXV C 2687/18 oświadczenie, że są świadomi skutków nieważności umowy kredytu i akceptują je, a w świetle punktu 2 zdania drugiego uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21, kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Tym samym roszczenie powoda stało się wymagalne w toku niniejszego procesu, zaś zasądzeniu roszczenia nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że stało się ono wymagalne w toku sprawy (art. 316 § 1 k.p.c.).

Nadużycie prawa podmiotowego.

Sąd nie podziela podniesionego przez pozwanych zarzutu nadużycia prawa podmiotowego (art. 5 k.c.). Skoro umowa kredytu jest nieważna, to obu stronom przysługują roszczenia o zwrot świadczeń nienależnych spełnionych w jej wykonaniu, a zatem bank może dochodzić przysługującego mu z tego tytułu uprawnienia przed Sądem tak samo jak kredytobiorcy. Sąd nie dopatrywał się żadnych podstaw do uznania, że roszczenie dochodzone w niniejszej sprawie jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego, a w szczególności nie wynika to ze strategii procesowej banku, który twierdzi, że umowa kredytu jest ważna, lecz zarazem z tzw. ostrożności procesowej formułuje żądanie oparte na założeniu nieważności tej umowy. Mianowicie strategia polegająca na formułowaniu żądań i zarzutów ewentualnych jest ugruntowana w praktyce orzeczniczej, w tym również w sprawach sądowych dotyczących kredytów powiązanych z walutami obcymi, w których standardowo spotyka się pozwu, gdzie żądanie główne jest oparte o założenie nieważności umowy, a żądanie ewentualne zakłada, że umowa jest ważna, lecz posiada zmienioną treść wobec braku związania niedozwolonymi postanowieniami umownymi. Sam fakt, że powód powołuje się na nieważność umowy pomimo braku zwrotu świadczeń nienależnych pozwany również nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego, a jedynie na marginesie należy zauważyć, że również pozwani nie zwrócili znacznej części kapitału kredytu (potrąceniem objęto jedynie część należności).

Sposób zasądzenia świadczenia.

Powództwo zostało oddalone w części obejmującej żądanie zasądzenia świadczenia solidarnie. Zgodnie z art. 369 k.c., solidarność zobowiązania musi wynikać z ustawy lub z czynności prawnej. Ze swojej istoty roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego nie może wynikać z czynności prawnej, skoro przyczyną jego powstania jest właśnie brak tej czynności prawnej (tutaj: nieważność umowy). Brak jest także przepisu ustawy ustanawiającego solidarną odpowiedzialność pozwanych wobec powoda. Podstawy takiej nie stanowi w szczególności art. 370 k.c., który dotyczy „dotyczy zaciągnięcia zobowiązania dotyczącego wspólnego mienia”, a zatem nie obejmuje uzyskania świadczenia nienależnego, nawet jeżeli zostało ono uzyskane na skutek zawarcia nieważnej umowy kredytu hipotecznego, której celem miało być uzyskanie środków na zakup nieruchomości. Z podobnych przyczyn podstawą solidarnej odpowiedzialności nie jest art. 30 § 1 k.r.o., ponieważ uzyskanie świadczenia nienależnego spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy nie mieści się w pojęciu „zaciągnięcia zobowiązania w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny”. Natomiast samo istnienie wspólności ustawowej małżonków nie powoduje powstania odpowiedzialności solidarnej.⁸

Mając powyższe na uwadze, roszczenie powoda wobec pozwanych dzieliło się na dwie równe części wobec każdego z pozwanych po 104.341,14 zł, zgodnie z art. 379 § 1 k.c.

Zasądzenie kwoty dochodzonej pozwem, lecz w sposób inny niż wskazany przez powoda, nie stanowi naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., a odmienna wykładnia tego przepisu jest uznawana w orzecznictwie za oczywiście błędną.⁹

Zatrzymanie.

Zarzut zatrzymania jest zasadny. Podniesienie tego zarzutu co do zasady było możliwe w oparciu o art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c., ponieważ umowa kredytu jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 2 k.c.10, gdyż istota tej umowy sprowadza się do oddania przez bank środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorcy w zamian za świadczenie wzajemne w postaci zapłaty odsetek. Oba te świadczenia są zatem ekwiwalentne.

Zarzut zatrzymania został oparty na materialnoprawnym oświadczeniu o skorzystaniu z prawa zatrzymania, które zostało złożone przez pełnomocnika pozwanych posiadającego umocowanie do składania stosownych oświadczeń materialnoprawnych. Oświadczenie to dotarło do wiadomości banku (art. 61 § 1 k.c.). Oświadczenie o skorzystaniu z prawa potrącenia nie wymaga zachowania szczególnej formy. Oświadczenie to było stanowcze i jednoznaczne oraz obejmowało roszczenie pozwanych wobec powoda o zwrot świadczenia nienależnego. Fakt, że pozwany na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c. przysługuje to roszczenie nie budził wątpliwości i wynikał z przeprowadzonych dowodów, w tym w szczególności z umowy kredytu i zaświadczeń banku wskazujących na spłatę rat kredytu. Oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania nie było złożone z zastrzeżeniem warunku w rozumieniu art. 89 k.c. (czym innym jest natomiast ewentualny zarzut potrącenia). Przepisy art. 496 k.c. i art. 497 k.c. nie wymagają, aby roszczenie objęte prawem zatrzymania było wymagalne (inaczej niż w przypadku potrącenia – art. 498 § 1 k.c.), co jest logiczne, skoro zatrzymanie nie służy dochodzeniu ani realizacji roszczenia. Ponadto roszczenie pozwanych nie było przedawnione. Sąd nie dopatrywał się także przyczyn uzasadniających uznanie skorzystania z prawa zatrzymania za nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.), w tym w szczególności z tej przyczyny, że pozwani mogliby złożyć dalej idące oświadczenie o potrąceniu – sam fakt, że pozwani mogliby złożyć oświadczenie o potrąceniu nie stanowi wystarczającego argumentu pozwalającego na uznanie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania za nadużycie prawa podmiotowego. Potrącenie i zatrzymanie realizują bowiem odmienne cele – potrącenie służy realizacji roszczenia, a zatrzymanie służy zabezpieczeniu roszczenia, zaś prawem wierzyciela jest to, aby mógł zabezpieczyć roszczenie, a dochodził go później.

Podsumowując, oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania okazało się skuteczne, podobnie jak oparty na nim zarzut zatrzymania. Zarzut ten nie był spóźniony, skoro żaden przepis proceduralny nie określa terminu na jego zgłoszenie (jak np. art. 203¹ § 2 k.p.c. co do zarzutu potrącenia). Złożenie zarzutu zatrzymania w sposób ewentualny jest dopuszczalne, podobnie jak zgłoszenie ewentualnego zarzutu potrącenia.

Skuteczne podniesienie zarzutu zatrzymania skutkowało zawarciem w wyroku zastrzeżenia, że spełnienie świadczenia przez pozwanego powinno nastąpić za jednoczesnym zaoferowaniem przez powoda pozwanym kwoty stanowiącej równowartość świadczenia pozwanych albo zabezpieczeniem roszczenia pozwanych o zapłatę tej kwoty.

Odsetki.

Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego stanowi roszczenie bezterminowe, a zatem staje się wymagalne po wezwaniu do zapłaty (art. 455 k.c.). Jak już wcześniej wskazano, wymagalność roszczenia należało wiązać z doręczeniem pełnomocnikowi pozwanych pisma procesowego pełnomocnika powoda, w którym wskazał, że dochodzi on swojego roszczenia w oparciu o podstawę faktyczną wynikającą ze spełnienia świadczenia nienależnego w wykonaniu nieważnej umowy kredytu, a doręczenie to nastąpiło najpóźniej w dniu 14.11.2022 r. Jednak już kolejnego dnia, czyli 15.11.2022 r., pozwanemu zostało doręczone oświadczenie pozwanych o skorzystaniu z prawa zatrzymania. Skuteczne skorzystanie przez pozwanego z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłączyło opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia, co wykluczyło dochodzenie przez stronę powodową odsetek za okres po doręczeniu tego oświadczenia. Należy zauważyć, że „skorzystanie z prawa zatrzymania ma charakter konstytutywny i ze względu na brak regulacji szczególnej nie wywołuje skutku ex tunc, a jedynie skutki na przyszłość. Oznacza to, że podniesienie zarzutu zatrzymania nie anuluje stanu opóźnienia, który powstał przed złożeniem oświadczenia woli o skorzystaniu z tego prawa. Za ten okres (do chwili podniesienia zarzutu zatrzymania) odsetki za opóźnienie są należne.”¹¹ Natomiast w niniejszej sprawie doszło do skutecznego skorzystania z prawa zatrzymania przez pozwanych jeszcze przed tym jak popadli oni w opóźnienie. W tej sytuacji art. 481 § 1 i 2 k.c. nie znalazł zastosowania i powództwo o zapłatę odsetek zostało oddalone.

Koszty procesu.

Powód domagał się zasądzenia od pozwanych kwoty 331.747,28 zł, zaś powództwo zostało uwzględnione co do kwoty 208.682,29 zł, czyli powód wygrał sprawę w 57%, a pozwani w 43%, co uzasadniało stosunkowe rozliczenie kosztów procesu (art.100 k.p.c.). Powód poniósł koszty procesu w łącznej kwocie 14.946 zł (4.112 zł tytułem równowartości

opłaty od pozwu, 34 zł tytułem równowartości opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, 10.800 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego w stawce wynikającej z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie), z czego należne mu było 57% tej kwoty, czyli 8.519 zł. Pozwani ponieśli koszty procesu w kwocie 11.567 zł (750 zł tytułem równowartości opłaty od pozwu, 17 zł tytułem równowartości opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, 10.800 zł tytułem kosztów zastępstwa prawnego w stawce wynikającej z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych), z czego należne im było 43% tej kwoty, czyli 4.974 zł. Po odliczeniu należnej pozwany kwoty 4.974 zł od kwoty 8.519 zł należnej powodowi pozostała kwota 3.545 zł, którą należało zasądzić od pozwanych na rzecz powoda. Zgodnie z art. 105 § 1 k.p.c., koszty procesu zostały zasądzone od pozwanych w częściach równych, czyli po 1.772,50 zł.

Odsetek ustawowych za opóźnienie za koszty procesu nie przyznano, bowiem postępowanie w sprawie rozpoczęło się przed dniem 7.11.2019 r. (art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw).

1 por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2018 r., III CZP 29/17,

2 por.:

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3.10.2019 r., C-290/18, D.,

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29.04.2021 r., C-19/20, Bank (...),

3 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 – C-82/21, (...), pkt 78,

4 por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8.09.2022 r., C-80/21 - C-82/21, (...), pkt 76,

5 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11.12.2019 r., V CSK 382/18,

6 por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.04.2022 r., III CZP 40/22,

7 por.:

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z mocą zasady prawnej z dnia 7.05.2021 r., III CZP 6/21,

8 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8.09.1999 r., I CKN 159/99,

9 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.11.2018 r., II CNP 54/17,

10 por:

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.04.2011 r., IV CSK 422/10,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.03.2014 r., IV CSK 440/13,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.03.2017 r., II CSK 281/16,

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16.02.2021 r., III CZP 11/20,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.02.2022 r., II CSKP 459/22,

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17.03.2022 r., II CSKP 474/22,

11 por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2022 r., II CSKP 34/22.